

حقوق آزادگان پس از بازگشت به کشور در پرتو قانون خاص حمایت از ایشان

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۶/۲۳

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۷/۲۵

کد مقاله: ۳۴۶۰۹

سید حسام الدین رفیعی طباطبایی^۱

مطهره السادات رفیعی طباطبایی^۲

چکیده

با توجه به تحولات بسیاری که کشورمان ایران در سطوح داخلی و خارجی، پیش روی خود داشته است، همواره در شرایط و رویدادهایی بسیار، انسان‌های بی‌شماری بوده‌اند که بنابر رعایت مصالحی والاتر از مصلحت شخصی خود، نظیر حفظ خاک، حفظ دین، سربلندی میهن، سلامت و بقای سایر انسان‌ها و ... امنیت جسمی و جانی خود را نه تنها بر دیگران برتری نداده‌اند، بلکه آن را فدای تحقق این ارزش‌های انسانی نموده‌اند؛ که در اصطلاح شرع اسلام از آن به‌عنوان ایثار در جان یاد شده است؛ که دارای مصادیقی نظیر شهادت، جانبازی و اسارت می‌باشد؛ که از این میان گروه اخیر از ایثارگران مذکور، یعنی اشخاص تحت اسارت که از ایشان به‌عنوان آزادگان یاد می‌گردد، موضوع مورد مطالعه در مقاله حاضر می‌باشند. پس از انقلاب اسلامی، برخی قوانین و مصوبات، به‌منظور حمایت از قشر ایثارگر جامعه اعم از جانبازان، رزمندگان، خانواده‌های شهدا و نیز آزادگان که محور موردنظر نگارنده می‌باشند، بنابر رعایت حال ایشان و با توجه به آسیب‌های وارده بر عمر و جان و سلامت ایشان برای کشور و ملت، به تصویب رسیده‌اند. در مقاله حاضر به‌صورت خاص در پی بررسی حقوق اسرای آزاد شده یا همان آزادگان، پس از بازگشت به خاک کشور، در پرتو قانون خاص مربوط به این حوزه هستیم.

واژگان کلیدی: حقوق آزادگان، حقوق ایثارگران، حقوق اسراء آزادگان، اسارت

۱- دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، گروه حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران
(نویسنده مسئول) rafiee.hesam@gmail.com

۲- کارشناس ارشد حقوق خصوصی، گروه حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران

۱- مقدمه

با توجه به فراز و نشیب‌های بسیاری که کشورمان ایران در طول تاریخ اصیل خود، چه پیش از اسلام و چه پس از آن و چه در سطوح ملی و چه فراملی، پیش روی خود داشته است، همواره در مقاطع زمانی بحرانی، اشخاص بی‌شماری بوده‌اند که بنا بر لزوم حفظ ارزش‌های ملی، دینی و انسانی، رعایت مصالحی برتر و والا تر از مصلحت شخصی خود، نظیر حفظ خاک، حفظ دین، دفاع از ناموس وطن، سربلندی میهن، سلامت و بقای سایر انسان‌ها و ... جان و مال خود را نه تنها بر دیگری ترجیح نداده‌اند، بلکه ایشان را فدای تحقق نیکی‌ها و اهداف راستین و انسانی نموده‌اند؛ و به‌خوبی پیداست که بالاتر از هر دارایی و سرمایه‌ای نزد انسان، سلامت جان و عمر وی می‌باشد.

فرهنگ گذشت از عمر و جان خود در ازای حفظ ارزش‌های والا تر نظیر جان و مال دیگران و خاک و ناموس وطن، در گذر تاریخ کشور و دینمان از پدران به فرزندان به ارث رسیده و هر کدام از ما همواره در گذر ایام عمرمان در این مرزوبوم شاهد چنین فداکاری‌هایی هستیم.

گذشت از عمر و جان خود در ازای مصالح و ارزش‌های برتر که در اصطلاح شرع مقدس اسلام ایثار در جان نامیده می‌شود، همواره مورد توجه قرآن کریم، معصومین علیهم‌السلام، بزرگان جهان و هر انسان دارای عقل سلیم، فارغ از نوع دین و ملیت بوده و دارای ارزش و جایگاهی بسیار والا می‌باشد؛ و خداوند یکتا و به پیروی از آیین پروردگار، بندگان خدا نیز ایثار در جان را دارای اجر دانسته و می‌داند.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و از آغاز تشکیل نظام جمهوری اسلامی به رهبری امام خمینی (ره) و پس از رحلت ایشان با رهبری آیه الله خامنه‌ای، به تبع آموزه‌های شرع مقدس اسلام و فرهنگ حاکم بر ایران اسلامی و با توجه به خطرات گوناگون پیش‌آمده برای کشور، برخی قوانین و مصوبات از سوی شورای انقلاب، مجلس شورای اسلامی و نیز دولت جمهوری اسلامی ایران، به منظور پشتیبانی و حمایت از قشر ایثارگر جامعه اعم از جانبازان، رزمندگان و خانواده‌های معظم شهدا و بنابر رعایت حال ایشان و با توجه به آسیب‌های وارده بر عمر و جان و سلامت ایشان برای کشور و ملت، به تصویب رسیده‌اند؛ که جامعه هدف در مقاله حاضر، یعنی قشر آزادگان نیز از توجه چنین قوانینی مستثنی نبوده‌اند.

معمولاً در حوزه نگارش و تحقیق پیرامون ایثارگران و حقوق ایشان، قوانین موجود یا به‌صورت کلی و یکجا و یا به‌صورت پراکنده و بدون تمرکز بر گروهی خاص از حیث کاربرد و مخاطب، در متون مختلف مورد اشاره واقع می‌شوند. لکن اشاره گذرا و پراکنده و همچنین اشاره کلی به این که جامعه ایثارگران از حقوقی برخوردارند، علاوه بر این که باعث دشواری افراد موضوع یک قانون در دسترسی به مواد مورد نیاز ایشان می‌گردد، کارایی لازم را نیز در جهت رفع نیاز افراد موردنظر قانون مربوطه و افزایش آگاهی ایشان از حقوق قانونی خود نمی‌تواند داشته باشد؛ و بهتر است که هر گروه از این حقوق و همچنین هر گروه از اقشار جامعه ایثارگر به‌صورت مستقل مورد بررسی و اشاره واقع گردند. درست مانند سایر مسائل و موضوعات موجود در حیطه علم حقوق و حوزه قانون‌گذاری.

در این مقاله، سعی بر آن است تا حقوق یکی از گروه‌های جامعه ایثارگران، یعنی آزادگان، با عنایت بر قانون خاص حمایت از این قشر در زمان بازگشت ایشان به خاک کشور، تحت عنوان قانون حمایت از آزادگان (اسرای آزاد شده) بعد از ورود به کشور، مورد مطالعه و بررسی واقع گردند.

۲- مفهوم شناسی

در خصوص موضوع مورد مطالعه در مقاله حاضر نیز همانند هر موضوع دیگری، در ابتدا نیازمند آن هستیم تا با مفاهیم لازم مورد مطالعه آشنا شده و نسبت به مخاطبین موضوع آگاهی پیدا نماییم.

چنان‌که بیان شد، قانون مورد مطالعه در این مقاله، قانون حمایت از آزادگان (اسرای آزاد شده) بعد از ورود به کشور می‌باشد. این قانون مشتمل بر بیست‌ونهم ماده و دوازده تبصره می‌باشد؛ و در تاریخ سیزدهم آذر ماه سال ۱۳۶۸ در جلسه‌ای علنی به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است؛ و نیز در تاریخ بیست و دوم آذر ماه همان سال، یعنی با فاصله‌ای ۹ روزه، به تأیید شورای نگهبان رسیده است؛ و رئیس‌جمهور مسئول نظارت بر حسن اجرای این قانون بوده و مسئول ستاد رسیدگی به امور آزادگان را تعیین خواهد کرد. (اداره امور ایثارگران وزارت کشور، ۱۳۹۳: ص ۹۸ و قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور، ۱۳۶۸: ماده ۲۹) لذا مفهوم کلمه قانون در مقاله حاضر علی‌الاصول چنین می‌باشد؛ و در مواردی که منظور به‌طور استثناء قانونی دیگر باشد نام آن مستقلاً تصریح می‌گردد.

همچنین جهت درک بهتر مطلب باید با مفهوم آزاده یا همان اسیر آزاد شده آشنا گردیم؛ زیرا علاوه بر این که این مفهوم اساس مطالعه را تشکیل می‌دهد، مصادیق آن نیز، یعنی آزادگان و اسرای آزاد شده، مخاطب اصلی موضوع می‌باشند. چنان‌که از عنوان مقاله و نیز از عنوان قانون خاص مورد مطالعه به‌خوبی می‌توان این مطلب را دریافت.

قانون گذار کشورمان در نخستین ماده از قانون حمایت از آزادگان (اسرای آزاد شده) بعد از ورود به کشور، مصوب ۱۳۶۸/۰۹/۱۳ به تعریف مفهوم آزادگان پرداخته است؛ که البته در نص ماده عیناً از لفظ آزاده استفاده‌ای نشده است؛ و از ایشان با عبارت اسرای آزاد شده یاد گردیده است.

در نخستین ماده از قانون مذکور در بیان مفهوم اسرای آزاد شده مقرر شده است که اسرای آزاد شده به کسانی اطلاق می‌گردد که به سبب مأموریت محوله در طول جنگ تحمیلی و در جهت دفاع از انقلاب اسلامی و استقلال و تمامیت ارضی کشور جمهوری اسلامی ایران، توسط عوامل دشمن در داخل یا خارج از کشور اسیر شده و پس از مقاومت دلیرانه آزاد شده باشند. (همان: ماده ۱ و اداره امور ایثارگران وزارت کشور، پیشین)

چنان که ملاحظه شد، قانونگذار در ماده فوق‌الذکر به روشنی به بیان مفهوم اسرای آزاد شده پرداخته است و منظور خود را از چنین افرادی مشخص نموده است.

در خصوص مفهوم دستگاه نیز می‌بایست گفت که به موجب قانون، کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و دستگاه‌های قضایی، نهاد ریاست جمهوری، مجلس شورای اسلامی، سازمان صدا و سیما، جمهوری اسلامی و نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، مؤسسات و شرکت‌های دولتی، نهادهای انقلاب اسلامی، بانک‌ها، شرکت‌های بیمه، مؤسسات و شرکت‌ها و کارخانجات ملی شده و دارای مدیریت دولتی و تحت پوشش مؤسسات دولتی، جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران، شهرداری‌ها و مؤسسات تابعه و یا وابسته به آنها و کلیه شرکت‌ها و مؤسساتی که به نحوی از بودجه عمومی دولت استفاده می‌نمایند، کلیه مؤسسات و شرکت‌ها و کارخانجاتی که به هر نحوی از سهام یا سرمایه‌گذاری و یا کمک مالی دولت استفاده می‌نمایند و مصادره‌ای‌ها و مؤسسات واگذاری دولت به مؤسسات فرهنگی خیریه و عام‌المنفعه و همچنین مؤسساتی که مشمول قانون بر آنها مستلزم ذکر نام است مشمول این قانون می‌باشند و در این قانون اختصاراً دستگاه نامیده می‌شوند. (همان: ص ۱۰۴ و قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور، پیشین: ماده ۲۳)

۳- حق معافیت از خدمت و وظیفه یا کاهش میزان آن

قانونگذار در دومین ماده از قانون مقرر می‌دارد که اسرای آزاد شده و مشمول قانون خدمت و وظیفه عمومی در صورت سلامت روحی و جسمی، در صورتی که بیش از شش ماه در اسارت بوده‌اند از خدمت و وظیفه عمومی معاف می‌گردند؛ و در صورتی که کمتر از شش ماه اسیر باشند به میزان سه برابر مدت اسارت از مدت خدمت و وظیفه آنان کسر می‌گردد؛ و اداره وظیفه عمومی مکلف است با اعلام نظر بنیاد شهید نسبت به تعیین وضعیت خدمت و وظیفه عمومی آنان فوراً اقدام نماید. (همان: ماده ۲ و اداره امور ایثارگران وزارت کشور، پیشین: ص ۹۸)

چنان که مشاهده می‌شود، قانونگذار برخورداری از حق معافیت خدمت و وظیفه عمومی را برای آزادگان مشروط به دو امر نموده است. یکی برخورداری از وضعیت سلامت از حیث جسمی و روحی؛ و دیگری این که مدت زمان ایام اسارت شخص آزاده، از شش ماه تجاوز نماید.

همچنین در ماده مذکور علاوه بر حق معافیت برای آزادگان با بیش از شش ماه سابقه اسارت، کاهش میزان زمانی خدمت و وظیفه عمومی نیز برای آزادگان دارای سابقه اسارت کمتر از شش ماه در نظر گرفته شده است؛ که البته شرط سلامت جسمی و روحی برای این دسته از آزادگان نیز وجود دارد؛ به عبارت دیگر، شرط سلامتی جسمی و روحی چه در خصوص معافیت کامل و چه در خصوص کاهش مدت زمان خدمت و وظیفه برای آزادگان مشترک است؛ و تنها شرط مدت زمان اسارت ایشان است که باعث تفاوت آنها در برخورداری از نوع حق مذکور در ماده می‌گردد.

به بیان ساده‌تر می‌توان گفت، آزادگانی که از حیث جسمی و روحی سالم می‌باشند و بیش از شش ماه اسیر بوده‌اند از خدمت و وظیفه عمومی معاف‌اند؛ و آزادگانی که از حیث جسمی و روحی سالم‌اند و شش ماه یا کمتر اسیر بوده‌اند، به میزان سه برابر مدت ایام اسارت خود از طول خدمت و وظیفه ایشان کسر می‌گردد.

شایان ذکر است که طبق قسمت اخیر ماده مذکور، در هر دو حالت فوق، اقدام اداره وظیفه عمومی جهت صدور کارت معافیت و یا کسر نمودن از خدمت، بسته به اعلام نظر و تأیید بنیاد شهید و امور ایثارگران می‌باشد.

همچنین تبصره یک این ماده مقرر می‌دارد، ایرانیانی که در راه دفاع از انقلاب اسلامی در خارج از ایران برای مدت شش ماه یا بیشتر به زندان افتاده‌اند مشمول این قانون می‌باشند. (همان و قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور، پیشین: تبصره ۱)

به بیان ساده‌تر می‌توان گفت اشخاصی که در راه دفاع از انقلاب اسلامی ایران در خاک سایر کشورها و بدون شرایط جنگی نیز زندانی گردند و سپس آزاد شوند، آزاده قلمداد شده و از حقوق مصرحه در این قانون بهره‌مند می‌گردند.

تبصره دوم نیز مقرر می‌دارد، افراد غیر نظامی که در بدو تهاجم نظامی دشمن به‌طور عادی به اسارت درآمده‌اند در صورتی که شماره اسارت داشته و در اردوگاه بوده باشند مشمول این قانون خواهند بود؛ و در موارد تردید استعمال از وزارت اطلاعات ضروری

است. (همان: تبصره ۲) و در تبصره بعدی نیز مقرر می‌دارد، اسرای آزاد شده از پرداخت هر گونه وجوه اخذ شده تحت عناوین، مابه التفاوت، خسارات وارده و غیره ناشی از اجرای این ماده معاف بوده و صدور کارت پایان خدمت به منزله تسویه حساب تلقی می‌گردد. (همان: تبصره ۳)

۴- حق بهره مندی فوری از شناسنامه جدید و بهره مندی یکساله از حمایت سابق

در سومین ماده از قانون، قانونگذار کشورمان سازمان ثبت احوال کشور را مکلف نموده است تا فوراً نسبت به صدور شناسنامه جدید برای آزادگان اقدام نماید. ماده مذکور مقرر می‌دارد که سازمان ثبت احوال کشور موظف است نسبت به صدور فوری شناسنامه جدید جمهوری اسلامی برای عموم اسرای آزاد شده اقدام نماید. (همان: ماده ۳ و اداره امور ایثارگران وزارت کشور، پیشین: ص ۹۹)

ماده ۴ قانون بیان می‌دارد که کلیه دستگاه‌هایی که به نحوی خانواده‌های اسرا را بر طبق آیین نامه‌ها و ضوابط خاص خود حمایت می‌نموده‌اند، موظف‌اند پس از آزادی اسرا تا یک سال کماکان به حمایت خود ادامه دهند. (قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور، پیشین: ماده ۴)

چنان‌که مشاهده می‌شود قانونگذار کشورمان در ماده فوق دستگاه‌هایی را که در طی ایام اسارت شخص آزاده عهده‌دار حمایت و تحت پوشش قرار دادن خانواده ایشان بوده‌اند را، همچنان پس از بازگشت آزاده به کشور تا مدت یک سال عهده‌دار حمایت‌های سابق دانسته و برای شخص آزاد شده، حق بهره مندی از این حمایت مقطعی را قائل شده است؛ و دلیل چنین امری را می‌توان به روشنی همان گونه که از عنوان و رسالت این قانون نیز پیداست، حمایت از اسرای آزاد شده تا زمان تطبیق زندگی و روحیات ایشان با جامعه پس از مدت‌ها دوری و تحمل رنج‌های مختلف دانست. به بیانی دیگر، قانونگذار کشورمان به موجب این ماده حمایت‌های سابق را تا زمان به روز شدن روحیات و سایر شرایط شخص آزاده حفظ نموده است؛ تا وی مهلت متعارفی برای مطابقت دادن خود با حیات اجتماعی دوباره داشته باشد.

۵- حق درمان رایگان آزادگان جانباز و بیمار و بهره مندی از مستمری از کار افتادگی

به موجب ماده ۵ قانون، اسرای آزاد شده که در جریان جنگ تحمیلی و مدت اسارت به تشخیص کمیسیون پزشکی بنیاد امور جانبازان به درجه جانبازی نائل شده‌اند، یا بر اثر ضایعات ناشی از دوران جنگ و اسارت جانباز و یا از کار افتاده می‌شوند، با صلاحدید مقام رهبری تحت پوشش بنیاد جانبازان قرار خواهند گرفت و مانند سایر جانبازان با آنان رفتار خواهد شد. (همان: ماده ۵) تبصره ۱ ماده بیان می‌دارد، معالجه و درمان این عده از جانبازان با اولویت از سوی بنیاد جانبازان انجام می‌گیرد. تبصره ۲ نیز تشخیص لزوم اعزام اسرای آزاد شده جانباز و بیمار به خارج از کشور را بر عهده کمیسیون پزشکی بنیاد جانبازان دانسته است. (همان: تبصره ۱ و ۲)

سپس در ششمین ماده از قانون، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و کلیه دستگاه‌هایی که امکانات بهداشتی و درمانی دارند و همچنین کلیه بیمارستان‌ها و مراکز درمانی خصوصی مکلف شده‌اند که حسب مورد نسبت به درمان رایگان آن دسته از اسرای آزاد شده که بیمار تشخیص داده می‌شوند تا زمان بهبودی کامل ایشان اقدام نموده و گواهی لازم بر سلامت آنان را صادر نمایند.

همچنین در قسمت اخیر ماده برای کلیه اسرای آزاد شده و افراد تحت تکفل آنان صدور دفترچه تأمین خدمات درمانی همانند کارکنان مشمول قانون تأمین خدمات درمانی، بدون پرداخت حق تأمین سرانه ماهیانه و برای استفاده تا صدور گواهی بازتوانی و یا تا زمانی که تحت مقررات درمانی دیگری قرار نگرفته باشند در نظر گرفته شده است. (همان: ماده ۶ و اداره امور ایثارگران وزارت کشور، پیشین)

در نخستین تبصره این ماده پرداخت هزینه‌های خدمات ارائه شده از سوی بیمارستان‌ها و مراکز درمانی خصوصی به اسرای آزاد شده، بر عهده وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی قرار گرفته؛ و در چارچوب تعرفه‌های این وزارت دانسته شده است. و به موجب تبصره دوم نیز، جهت تأمین اعتبار مربوط به چنین اقداماتی ردیف بودجه‌ای هر ساله به این امر اختصاص پیدا خواهد کرد. (قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور، پیشین: تبصره ۱ و ۲)

ماده ۷ قانون مقرر می‌دارد که اسرای آزاد شده که با تشخیص کمیسیون مربوطه از کار افتاده کلی شناخته شوند در صورتی که مشمول هیچ یک از قوانین و مقررات برقراری حقوق وظیفه یا مستمری از کار افتادگی جانبازان نباشند، متوسط حقوق وظیفه و مستمری از کار افتادگی موضوع قانون برقراری مستمری درباره بیمه شدگانی که به علت همکاری با نیروهای مسلح ... مصوب ۱۳۶۰/۱۱/۱۸، توسط دستگاه مربوطه به آنان پرداخت می‌گردد؛ و چنانچه مستمری مذکور کفاف زندگی آنان را ندهد دستگاه

مربوطه موظف است مابه التفاوت را برای نیل به زندگی متعارف پرداخت نماید و سایر آزادگان بر حسب مورد مشمول قوانین و مقررات از کارافتادگی جانبازان ذریبند خواهند شد. (همان: ماده ۷ و اداره امور ایثارگران وزارت کشور، پیشین: ص ۱۰۰)

چنان که مشاهده می‌شود، بهره‌مندی آزادگان از این مستمری نیز، منوط به از کار افتادگی کلی با تشخیص مرجع قانونی و نیز عدم شمول ایشان در سایر مقررات مشابه برای دریافت حقوق می‌باشد.

۶- حق بهره‌مندی از مرخصی با حقوق و ادامه اشتغال دولتی سابق و برقراری مزایای آن

به موجب ماده ۸ قانون، اسرای آزاد شده که قبل از اسارت در استخدام هر یک از دستگاه‌های مشمول این قانون بوده‌اند (که در بخش مفهوم شناسی به ایشان اشاره گردید) می‌توانند پس از آزادی تا مدت یک دهم زمان اسارت (حداقل ۲ ماه و حداکثر ۶ ماه) با استفاده از حقوق و مزایای مستمر استراحت نمایند.

همچنین بر اساس تبصره ماده کلیه مرخصی‌های استحقاقی سالیانه به نسبت مدت اسارت ذخیره می‌گردد و در صورت تمایل و درخواست فرد آزاده، معادل حقوق و مزایای مدت مذکور به وی پرداخت می‌گردد. (قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور، پیشین: ماده ۸)

کلیه دستگاه‌های موضوع قانون موظف‌اند بر اساس ماده ۹، نسبت به ادامه اشتغال اسرایی که آزاد شده یا می‌شوند حداقل در شغل سازمانی قبل از اسارتشان و یا هم‌تراز آن از نظر سطح حقوق و مزایا و شئون شغلی اقدام و امکان اشتغال به کار آزادگانی که کارمند دولت بوده و مایلند در محل سکونت فعلی خانواده خود باقی بمانند را فراهم سازند.

در صورتی که به دلیل عدم توانایی جسمی فرد آزاده یا به دلیل اشغال پست سازمانی مربوط به وی توسط متصدی دیگر، امکان اشتغال فرد در پست سازمانی قبلی یا هم‌تراز آن وجود نداشته باشد، بر اساس تبصره ۱ ماده فوق، در صورت کاهش حقوق و مزایا مابه التفاوت حقوق و مزایای جدید با حقوق و مزایای پست قبلی بایستی به دریافتی وی اضافه گردد.

همچنین در مواردی که ارتقا به پست سازمانی جدید نیازمند دوره‌های تخصصی و آموزشی ویژه باشد دستگاه ذریبند موظف است اولویت برقراری دوره مزبور را طبق تبصره ۲ برای آزادگان تسهیل نماید. (همان: ماده ۹)

۷- عدم محدودیت سنی در استخدام رسمی دولت و حق تغییر وضعیت استخدامی

به موجب ماده ۱۰ قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور، محدودیت سنی در نظر گرفته شده در بند الف ماده ۱۴ قانون استخدام کشوری، برای استخدام اسرای آزاد شده جهت ورود به خدمت دستگاه‌های دولتی الزامی نیست. (اداره امور ایثارگران وزارت کشور، پیشین: ص ۱۰۱ و قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور، پیشین: ماده ۱۰)

به موجب بند الف ماده ۱۴ قانون استخدام کشوری، داوطلبان استخدام رسمی دولت باید حداقل ۱۸ سال تمام و حداکثر ۴۰ سال تمام داشته باشند. (قانون استخدام کشوری، ۱۳۴۵: ماده ۱۴) که با توجه به ماده ۱۰ قانون فوق‌الذکر چنین محدودیتی در خصوص آزادگان موضوع قانون صدق نمی‌کند.

ماده ۱۱ مقرر داشته است که کلیه دستگاه‌ها مکلف‌اند وضعیت استخدامی اسرای آزاد شده که در هنگام اسارت استخدام غیر رسمی یا موقت داشته‌اند را با درخواست کتبی آنان و تأیید دستگاه مسئول رسیدگی به امور آزادگان به رسمی، ثابت، دائم و یا عناوین مشابه تبدیل نمایند. (قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور، پیشین: ماده ۱۱)

۸- بهره‌مندی از ظرفیت خاص جذب و احتساب مدت اسارت در سابقه خدمت رسمی

کلیه دستگاه‌های موضوع این قانون موظف‌اند از تاریخ تصویب این قانون، طبق ماده ۱۲، حداقل ده درصد از پرسنل مورد نیاز خود را با رعایت ضوابط و مقررات از میان اسیران آزاد شده‌ای که نیاز به اشتغال دارند ضمن هماهنگی با بنیاد شهید تأمین نمایند. (همان: ماده ۱۲) به عبارت دیگر، جذب ظرفیت مذکور در ماده از میان آزادگان، تکلیفی قانونی بر عهده دستگاه‌های موضوع این قانون می‌باشد؛ و ظرفیت مقرر خاص آزادگان است.

بر اساس ماده ۱۳، مدت اسارت برای عموم آزادگان اعم از این که قبل از اسارت در دستگاه‌ها شاغل بوده و یا بعد از اسارت شاغل شوند با تمایل آنان به ازاء هر یک سال اسارت دو سال به‌عنوان سابقه خدمت رسمی و مرتبط تلقی می‌گردد؛ و از هر لحاظ مورد محاسبه قرار خواهد گرفت و دستگاه ذینفع موظف است کسورات بازنشستگی را در قانون بودجه سال بعد پیش‌بینی و به صندوق‌های بازنشستگی ذریبند پرداخت نماید. (اداره امور ایثارگران وزارت کشور، پیشین: صص ۱۰۲-۱۰۱)

با توجه با آنچه که در ماده بیان شد، می‌توان گفت که مزیت این ماده قانونی صرفاً افزایش سنوات خدمتی رسمی، به ازای هر یک سال به دو سال است.

سابقاً در رویه قضایی، خواسته ای که اغلب آزادگان به اشکال مختلف آن را در مراجع قضایی ابراز نموده و نسبت به عدم اجرای آن اعتراض می نموده‌اند، پرداخت حقوق و مزایای ایام اسارت از جمله عیدی آن ایام و افزایش محاسبه آن به دو سال بوده است. این موضوع بنابر تعدد اعتراضات آزادگان در پرونده های مختلف در دیوان عدالت اداری مطرح گردید. لکن در شعب آن مرجع آراء متعارضی نسبت به موضوع صادر شد؛ که در نهایت منجر به صدور آراء شماره ۷۶۰ مورخ ۱۳۸۸/۱۰/۲۸ و ۳۸۱ مورخ ۱۳۸۹/۰۹/۱۵ در هیأت عمومی دیوان عدالت اداری گشت؛ مبنی بر احتساب ایام اسارت صرفاً به‌عنوان سابقه خدمت رسمی از جهت بازنشستگی و ترفیع اداری؛ و ادعای آزادگان در خصوص اخذ حقوق و مزایای این ایام، از جمله اخذ عیدی، مردود اعلام شد. صدور آراء مذکور نه‌تنها اعتراضات آزادگان را کم نکرد، بلکه به اشکال مختلف به افزایش آن دامن زد که به واسطه آن نظرات مختلفی مبنی بر استحقاق یا عدم استحقاق آزادگان به دریافت حقوق و مزایای این ایام اعلام گردید؛ و در نهایت موضوع در مجلس شورای اسلامی مطرح و منجر به تصویب قانون استفساریه ماده ۱۳ قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور، در تاریخ ۱۳۸۹/۱۲/۰۴ گردید. (جعفری و سلیمانی، ۱۳۹۲: صص ۸۰-۷۹ و قانون استفساریه ماده ۱۳ قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور، ۱۳۸۹: ماده واحده)

به موجب این استفساریه ایام اسارت آزادگان مشمول محاسبه و پرداخت دو برابر حقوق و مزایای آن دوران نیز می‌گردد. (همان و جعفری و سلیمانی، پیشین: ص ۸۰)

۹- حق احتساب مدت معالجات پزشکی در سابقه خدمت رسمی و بهره مندی خانواده آزادگان از حمایت بنیاد شهید در صورت شهادت پیش از بازتوانی

بر اساس ماده ۱۴ قانون، مدت معالجه آزادگان و استراحت های بعدی آنان طبق تجویز پزشک معالج و تأیید پزشک معتمد دستگاه محل اشتغال، جزء سابقه خدمت رسمی مربوط و به‌عنوان حالت اشتغال تلقی و از هر لحاظ مورد محاسبه قرار خواهد گرفت. (اداره امور ایثارگران وزارت کشور، پیشین: ص ۱۰۲ و قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور، پیشین: ماده ۱۴)

آزادگانی که به درجه جانبازی نائل گشته و یا آزادگان مجروح و بیمار که تحت پوشش برنامه های حمایتی هستند، چنانچه تا قبل از زمان بازتوانی به تشخیص کمیسیون پزشکی بنیاد، در اثر بیماری های ناشی از زمان اسارت وفات یابند، شهید تلقی و خانواده آنان تحت پوشش بنیاد شهید قرار خواهند گرفت. در صورت فوت طبیعی با پرداخت حق بیمه توسط دستگاه مسئول رسیدگی به امور آزادگان از بدو اسارت به سازمان تأمین اجتماعی، از مستمری فوت و سایر مزایای تأمین اجتماعی استفاده خواهند نمود. (همان: ماده ۱۵)

۱۰- حق بهره‌مندی از تسهیلات بانکی با حداقل کارمزد جهت اشتغال آزاد و تجدید اشتغال خصوصی سابق

بر اساس ماده ۱۶ قانون، برای جذب آزادگان در مشاغل آزاد اعم از تولیدی، تعاونی، کشاورزی، خدماتی و ... کلیه بانک های سراسر کشور موظف اند نسبت به اعطاء وام با حداقل کارمزد و هر گونه تسهیلات بانکی به ایشان اقدام نمایند.

همچنین مطابق ماده ۱۷، وزارت امور اقتصادی و دارایی، بانک مرکزی و شورای عالی بانک ها لازم است در اعطای اعتبار به آزادگانی که تصمیم به احداث واحد تولیدی، تعاونی، خدماتی و کشاورزی دارند اولویت قائل شده و تسهیلات لازم جهت احداث واحدهای مذکور از طریق در نظر گرفتن معافیت های مالیاتی در پنج سال اول بهره برداری را در اختیار ایشان بگذارند. (همان: ماده ۱۶ و ۱۷ و اداره امور ایثارگران وزارت کشور، پیشین)

کارفرمایان کارگاه ها، کارخانجات و مؤسسات خصوصی که به نحوی از امکانات و خدمات دولتی نظیر ارز، انرژی، مواد اولیه، اعتبارات بانکی و غیره استفاده می نمایند، موظف اند آن دسته از آزادگانی را که قبل از اسارت در واحدهای آنان به کار اشتغال داشته اند مجدداً به کار گرفته و نسبت به غیر شاغلین در استخدام جدید برای اشتغال آنان اولویت قائل شوند. (قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور، پیشین: ماده ۱۸ و برای مطالعه بیشتر ر.ک: گرجی ازندریانی و همکاران، ۱۳۹۱: صص ۱۱۲-۱۳۹)

۱۱- حق بهره مندی از تخفیف مالیاتی در صورت وجود مشکلات و بهره مندی از خدمات و امکانات دستگاه های مسئول

مطابق ماده ۱۹ قانون، وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است به آزادگانی که با مشکلات مالیاتی مواجه هستند معافیت با تخفیف ۵۰٪ مالیاتی اعطا نماید. (اداره امور ایثارگران وزارت کشور، پیشین: ص ۱۰۳ و قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور، پیشین: ماده ۱۹)

ماده ۲۰ قانون مقرر داشته است که کلیه وزارتخانه ها و دستگاه های مذکور در ماده ۲۳ این قانون (که در قسمت مفهوم شناسی مورد اشاره واقع شدند) مکلفند با دستگاه مسئول رسیدگی به امور اسرای آزاد شده همکاری نموده و بخشی از خدمات و امکانات خود را در زمینه های درمان، توانبخشی، تهیه مسکن، ایجاد اشتغال، تهیه وسائل زندگی، اعطای معافیت های عوارض و مالیاتی، اعطای وام های ازدواج و ضروری، ایجاد واحدهای تولیدی و صنعتی، کشاورزی، خدماتی عمرانی و صنفی، برقراری مستمری، تهیه وسائط نقلیه شخصی و همگانی، دادن موافقت اصولی و پروانه های صنفی، ساختمانی و پایان کار، تهیه کالاهای اساسی و سهمیه بندی و مصالح ساختمانی، انجام امور حقوقی مبتلا به آنان و ... به انجام امور اسرا آزاد شده تخصیص دهند. (همان: ماده ۲۰)

۱۲- معافیت از شرط حداقل تحصیلات در جذب و احتساب یک مقطع بالاتر تحصیلات و حق جبران عقب افتادگی تحصیلی

اسرای آزاد شده داوطلب استخدامی در دستگاه های موضوع این قانون، از شرط حداقل تحصیلات مندرج در بند ج ماده ۱۴ قانون استخدام کشوری، یعنی حداقل داشتن گواهی نامه شش ساله ابتدایی، معاف می باشند و با سواد خواندن و نوشتن می توانند استخدام شوند و دستگاه های ذیربط موظف اند وسائل ادامه تحصیلات این قبیل افراد را فراهم آورند. همچنین مدرک تحصیلی آزادگان از نظر استخدامی معادل یک مقطع تحصیلی بالاتر تلقی می شود. (همان: ماده ۲۱ و قانون استخدام کشوری، پیشین)

وزارت آموزش و پرورش و وزارت فرهنگ به موجب ماده ۲۲ قانون، مکلف اند که با تشکیل دوره های فشرده کوتاه مدت جبران عقب افتادگی تحصیلی دوران اسارت آزادگان را نموده و پس از امتحانات مدرک تحصیلی لازم به آنان اعطا نمایند. (قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور، پیشین: ماده ۲۲)

همچنین به موجب ماده ۲۵ اعتبارات لازم برای هزینه های مربوط به کلیه امور آزادگان از محل های اعتبارات دفاعی در بودجه عمومی کشور تأمین گردد. (همان: ماده ۲۵ و اداره امور ایثارگران وزارت کشور، پیشین: ص ۱۰۴)

۱۳- حق بهره مندی از امتیازات اعطایی سابق به رزمندگان به موجب سایر مقررات

مطابق ماده ۲۶، اسرای آزاد شده موضوع این قانون مشمول کلیه امتیازات اعطایی که قبلاً در قوانین و مصوبات هیأت وزیران و سایر مقررات قانونی برای رزمندگان پیش بینی شده است و در قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور به آن اشاره ای نشده است نیز خواهند بود. همچنین مدت اسارت اسرای آزاد شده برای احتساب امتیازات این قانون معادل دو برابر حضور در جبهه محسوب می گردد. (همان و قانون حمایت از آزادگان بعد از ورود به کشور، پیشین: ماده ۲۶)

نتیجه گیری

با عنایت بر آنچه که طبق قانون خاص حمایت از آزادگان (اسرای آزاد شده) بعد از ورود به کشور مصوب ۱۳۶۸ مجلس شورای اسلامی مطالعه گردید، می توان حقوق آزادگان را در این قانون شامل موارد ذیل دانست:

۱. حق معافیت از خدمت وظیفه یا کاهش میزان آن.
۲. حق بهره مندی فوری از شناسنامه جدید.
۳. حق بهره مندی یکساله از حمایت سابق.
۴. حق درمان رایگان آزادگان جانباز و بیمار.
۵. حق بهره مندی از مستمری از کار افتادگی.
۶. حق بهره مندی از مرخصی با حقوق.
۷. حق ادامه اشتغال دولتی سابق و برقراری مزایای آن.

۸. عدم محدودیت سنی در استخدام رسمی دولت.
 ۹. حق تغییر وضعیت استخدامی.
 ۱۰. حق بهره مندی از ظرفیت خاص جذب.
 ۱۱. حق احتساب مدت اسارت در سابقه خدمت رسمی.
 ۱۲. حق احتساب مدت معالجات پزشکی در سابقه خدمت رسمی.
 ۱۳. حق بهره مندی خانواده آزادگان از حمایت بنیاد شهید در صورت شهادت پیش از بازتوانی.
 ۱۴. حق بهره مندی از تسهیلات بانکی با حداقل کارمزد جهت اشتغال آزاد.
 ۱۵. حق تجدید اشتغال خصوصی سابق و اولویت در جذب مشاغل خصوصی.
 ۱۶. حق بهره مندی از تخفیف مالیاتی در صورت وجود مشکلات.
 ۱۷. حق بهره مندی از خدمات و امکانات دستگاه های مسئول.
 ۱۸. معافیت از شرط حداقل تحصیلات در جذب و احتساب یک مقطع بالاتر تحصیلات.
 ۱۹. حق جبران عقب افتادگی تحصیلی.
 ۲۰. حق بهره مندی از امتیازات اعطایی سابق به رزمندگان به موجب سایر مقررات.
- البته شایان ذکر است که با توجه به گذشت سه دهه از تصویب این قانون، بهتر است که اصلاحاتی هم از جهت نگارشی و هم از جهت محتوایی، توسط قانونگذار کشورمان در قانون حمایت از آزادگان (اسرای آزاد شده) بعد از ورود به کشور، به عمل آید.

منابع

۱. اداره امور ایثارگران وزارت کشور، (۱۳۹۳)، مجموعه قوانین و مصوبات کاربردی ایثارگران، تهران، انتشارات وزارت کشور.
۲. جعفری، زهرا، سلیمانی، یدالله، (۱۳۹۲)، بررسی حقوقی قوانین و مقررات مربوط به ایثارگران و فرزندان شهدا، فصلنامه تأمین اجتماعی، شماره سی و نهم.
۳. رأی وحدت رویه شماره ۷۶۰، (۱۳۸۸)، صادره از هیأت عمومی دیوان عدالت اداری.
۴. رأی وحدت رویه شماره ۳۸۱، (۱۳۸۹)، صادره از هیأت عمومی دیوان عدالت اداری.
۵. قانون استخدام کشوری، (۱۳۴۵) مصوب مجلس شورای ملی.
۶. قانون استفساریه ماده ۱۳ قانون حمایت از آزادگان (اسرای آزاد شده) بعد از ورود به کشور، (۱۳۸۹)، مصوب مجلس شورای اسلامی.
۷. قانون حمایت از آزادگان (اسرای آزاد شده) بعد از ورود به کشور، (۱۳۶۸)، مصوب مجلس شورای اسلامی.
۸. قانون راجع به برقراری مستمری درباره بیمه شدگانی که به علت همکاری با نیروهای مسلح شهید یا معلول شده یا می شوند، (۱۳۶۰)، مصوب مجلس شورای اسلامی.
۹. گرچی زندریانی، علی اکبر، زارع شحنه، علیرضا، فتحی، یونس، دلایل موجهه اولویت های استخدامی ایثارگران و کهنه سربازان در حقوق ایران و آمریکا، (۱۳۹۱)، مجله حقوق بشر، شماره دوم.